

Research Paper

Lived experience of Mothers' Children with Emotional-Behavioral Problems: A Narrative Research

Jahangir Shaban^۱, Khadijeh Abolmaali Alhosseini^{۲*}, Hayedeh Saberi^۳

Citation Khadijeh Abolmaali Alhosseini K, Shaban J, Saberi H. Lived experience of Mothers' Children with Emotional-Behavioral Problems: A Narrative Research. Early Childhood Health And Education
 URL: <http://jeche.ir/article-1-112-fa.html>

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Keywords:

Emotional-Behavioral Problems
 Qualitative Research
 Pluralist Narrative Analysis,
 children

Received: 17 Feb 2023

Accepted: 20 May 2023

Available: 21 Jun 2023

Introduction Emotional-behavioral problems among children and adolescents are considered as a potential risk factor to their psychological well-being and often lead to unfavorable and continuous consequences. The aim of this research was to investigate the themes, structure, interactions and context of the life narratives of mothers of children with emotional-behavioral problems.

Method: The method of this research was qualitative with a pluralistic narrative analysis approach. The participants included 19 mothers of 7–8-year-old children with emotional-behavioral problems in the cities of Borujerd and Khorram Abad in 1400. To identify children with emotional-behavioral problems was used the parent form of the Achenbach questionnaire (2001) and then a semi-structured interview was conducted with their mothers. Open, axial and selective coding was used for data analysis.

Results The themes identified in this research were: ineffective parenting style, socio-economic problems, communication problem with the father, family disputes, mother's stress during pregnancy, lack of interest in learning, attention deficit, difficulty in expressing emotions, anxiety sensitivity, disobedience and stubbornness, violation of school rules, lying, misbehavior, aggression and bullying, and communication problems with friends and teachers were among children with emotional-behavioral problems. The structural analysis of the narratives showed that the role of personal factors in mothers' life narratives (dissatisfaction, anger, depression) and social factors (inappropriate communication with the child) in creating emotional-behavioral problems. The interactive/performative model indicated the insufficient presence of the father at home, inappropriate father-child relationship, and family disputes, and the contextual model indicated the low level of parental education, divorce, lack of sufficient facilities, and environmental factors.

Discussion: Parents' communication problems, ineffective parenting style, parents' psychological problems, socio-economic status, play an important role as risk factors in the occurrence of emotional and behavioral problems in 7-8 year old children

1 Jahangir Shabani, PhD student, Department of psychology, Roudehen Branch, Islamic Azad University, Roudehen, Iran.

2 Khadijeh Abolmaali Alhosseini, Professor, Department of psychology, Tehran North Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (Corresponding Author). Email: kh.abolmaali@iau-tnb.ac.ir

3 Assistant Professor, Department of psychology, Roudehen Branch, Islamic Azad University, Roudehen, Iran.

مقاله پژوهشی

تجربه زیسته مادران کودکان دارای مشکلات هیجانی - رفتاری: یک پژوهش تحلیل روایتی

جهانگیر شعبان^۱، خدیجه ابوالمعالی الحسینی^{۲*}، هایده صابری^۳

چکیده

مشخصات مقاله

کلیدواژه‌ها مشکلات هیجانی- رفتاری، پژوهش کیفی، تحلیل روایتی، کثرت‌گرا، کودکان

هدف: مشکلات هیجانی- رفتاری در بین کودکان و نوجوانان به عنوان عامل خطرساز بالقوه برای بهزیستی روان-شناختی آنان تلقی شده و اغلب منجر به پیامدهای نامطلوب و مداوم می‌شود. هدف این پژوهش بررسی مضامین، ساختار، تعاملات و بستر و زمینه روایت‌های زندگی مادران کودکان دارای مشکلات هیجانی- رفتاری بود.

روش: روش این پژوهش کیفی، با رویکرد تحلیل روایتی کثرت‌گرا بود. مشارکت‌کنندگان شامل ۱۹ مادر کودکان ۷ تا ۸ ساله دارای مشکلات هیجانی- رفتاری شهرهای بروجرد و خرم‌آباد در سال ۱۴۰۰ بودند. برای شناسایی کودکان دارای مشکلات هیجانی- رفتاری از فرم والد پرسشنامه آخنباخ (۲۰۰۱) استفاده شد و با مادران آنان مصاحبه نیمه‌ساختاریافته انجام شد. از کدگذاری باز، محوری و انتخابی برای تحلیل داده‌ها استفاده شد.

یافته‌ها: مضامین شناسایی شده در این پژوهش عبارت بودند از: سبک فرزندپروری ناکارآمد، مشکلات اقتصادی-اجتماعی، مشکل ارتباطی با پدر، اختلافات خانوادگی، استرس مادر در دوره بارداری، بی‌علاقگی به یادگیری، نقص توجهی، دشواری در بروز هیجانات، حساسیت اضطرابی، نافرمانی و لجبازی، نقض قوانین مدرسه، دروغ‌گویی، بدرفتاری، پرخاشگری و قلدری و مشکل ارتباطی با دوستان و معلمان در کودکان دارای مشکلات هیجانی- رفتاری بود. تحلیل ساختاری روایت‌ها، بیانگر نقش عوامل شخصی روایت‌های زندگی مادران (نارضایتی، خشم، افسردگی) و عوامل اجتماعی (ارتباط نامناسب با کودک) در ایجاد مشکلات هیجانی- رفتاری بود. مدل تعاملی/عملکردی نشان‌دهنده حضور ناکافی پدر در خانه، رابطه نامناسب پدر و فرزند و اختلافات خانوادگی بود، و مدل زمینه‌ای نشان‌دهنده پایین بودن سطح تحصیلات والدین، طلاق، کمبود امکانات کافی و عوامل محیطی بود.

بحث و نتیجه‌گیری: مشکلات ارتباطی والدین، سبک فرزندپروری ناکارآمد، مشکلات روان‌شناختی والدین، و وضعیت اجتماعی-اقتصادی نقش مهمی را به عنوان عوامل خطرساز در مشکلات هیجانی رفتاری کودکان ۷-۸ ساله به عهده می‌گیرند

دریافت شده: ۱۴۰۱/۱۱/۲۸

پذیرفته شده: ۱۴۰۲/۰۲/۳۰

منتشر شده: ۱۴۰۲/۰۳/۳۱

۱. دانشجوی دکتری، دانشکده روان‌شناسی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.

۲. دانشیار، دانشکده روان‌شناسی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول). Email: abolmaali@riau.ac.ir

۳. استادیار، دانشکده روان‌شناسی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران

مقدمه

مشکلات هیجانی-رفتاری^۱ کودکان نه تنها به طور مستقیم بر توانایی برای یادگیری و تعاملات زندگی روزمره آنان اثر می‌گذارد، بلکه در بزرگسالی نیز ممکن است تأثیر منفی بر شخصیت و رفتار آنان داشته باشد. مشکلات هیجانی-رفتاری به طور معمول در دو طبقه مشکلات برون‌نمود^۲ و درون‌نمود^۳ قرار می‌گیرند (استینهاف^۴ و همکاران، ۲۰۲۱). مشکلات برون‌نمود به سمت بیرون هدایت می‌شوند و در اوایل کودکی به شکل رفتارهای مخرب آشکار مانند خشم، پرخاشگری، سرکشی، عدم انطباق و بیش‌فعالی نشان داده می‌شوند. کودکان دارای این مشکلات پاسخ‌های قابل قبولی به عوامل تنش‌زای محیطی ارائه نمی‌دهند، در محیط خانه و مدرسه هیجانات منفی و بدرفتاری نشان می‌دهند، در توانایی کنترل مهاری، مهارت‌های خودنظارتی و خودنظم‌بخشی هیجانی ضعیف هستند و تکانشگری بالایی دارند، چنین نقائصی باعث فقدان کنترل رفتاری و ناسازگاری، و کاهش توجه و کارکرد شناختی-اجتماعی ضعیف می‌شود (آیزنبرگ^۵ و همکاران، ۲۰۰۹، بیناکو^۶ و همکاران، ۲۰۲۱).

اگر مشکلات برون‌نمود در سال‌های پیش‌دبستانی شناسایی و درمان نشوند و تا نوجوانی و بزرگسالی ادامه یابند به عنوان اختلالات رفتاری و نقص توجه، بزهکاری، روابط اجتماعی نامطلوب با همسالان و سایر اشکال آسیب‌شناسی روانی ادامه می‌یابند (براون^۷ و همکاران، ۲۰۰۷؛ گیلیوم و شاو^۸، ۲۰۰۴؛ ساماراکودی^۹، ۲۰۱۲؛ سوناگابارک^{۱۰} و همکاران، ۲۰۰۵). لوبر و بارک^{۱۱} (۲۰۱۱) اذعان می‌دارند مشکلات برون‌نمود درمان نشده در دوره کودکی، ممکن است در دوره نوجوانی و بزرگسالی به مشکلات درون‌نمود تغییر یابند (آیزنبرگ و همکاران، ۲۰۰۹).

مشکلات درون‌نمود^{۱۲} به حالات هیجانی مانند افسردگی و اضطراب، کناره‌گیری، و بازداری اطلاق می‌شوند که معطوف به درون هستند و با رفتاری‌های بیش از حد کنترل شده رابطه دارند (آخبناخ و رسکورا، ۲۰۰۱، استینهاف و همکاران، ۲۰۲۱). این مشکلات با مشکلات شخصیتی در مقابل مشکلات رفتاری؛ بازداری در مقابل پرخاشگری، و کنترل زیاد در مقابل کنترل کم مشخص می‌شوند (مک‌کانهی^{۱۳} و همکاران، ۱۹۹۳).

در بررسی عوامل خطر ساز برای مشکلات هیجانی-رفتاری کودکان، پژوهشگران به عوامل مختلفی از جمله کارکرد خانواده، افسردگی مادر، خلق و خوی کودک، مهارت‌های مدیریت والدین، تعامل بین خلق و خو و مهارت‌های مدیریتی والدین، تولد زودرس، داروهای مصرفی مادر در دوران بارداری، وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانواده و سطح تحصیلات والدین (ژانگ^{۱۴}، ۲۰۱۸؛ نلسون^{۱۵} و همکاران، ۲۰۰۷) اشاره کرده‌اند. استیکا^{۱۶} و همکاران (۲۰۲۰) نشان دادند که عوامل خانوادگی به طور مثبت با مشکلات هیجانی در کوتاه مدت و بلندمدت ارتباط دارند. مارکون^{۱۷} و همکاران (۲۰۲۰) دریافتند که سبک فرزندپروری مستبدانه والدین با رفتار پرخاشگرانه، نقص توجه و بیش‌فعالی، و اضطراب رابطه دارد. بندتو و اینگراسیا^{۱۸} (۲۰۱۸) به این نتیجه رسیدند که شیوه‌های فرزندپروری به شدت با مشکلات برون‌نمود و درون‌نمود کودک و نوجوان مرتبط است. در نتیجه، کمیت و کیفیت دخالت والدین در زندگی کودک، و همچنین آنچه که به عنوان سبک والدینی شناخته می‌شود، یعنی تصویری که کودکان در مورد شیوه‌های تربیتی والدین خود دارند، می‌تواند به‌عنوان عوامل خطر یا محافظت‌کننده برای رشد کودک و نوجوان باشد. به علاوه، موضوعاتی مانند تعارض والدین-فرزند، منبع کنترل، و ارزش‌های والدین به‌عنوان عوامل خطر یا عوامل محافظتی برای سازگاری اجتماعی و هیجانی کودک و نوجوان مورد تلقی می‌شوند. دن هان^{۱۹} و همکاران (۲۰۱۹) دریافتند که عفونت‌های زمان زایمان، سیگار کشیدن مادر و جنسیت مذکر خطر مشکلات برون‌نمود را افزایش می‌دهد، و تولد چندقلویی خطر مشکلات درون‌نمود را کاهش می‌دهد.

۱. Emotional-Behavioral Problems

۲. Externalizing Problems

۳. Internalizing Problems

۴. Steenhoff, T

۵. Eisenberg, N

۶. Bianco

۷. Brown

۸. Gilliom, M., & Shaw, D. S

۹. Samarakkody, D

۱۰. Sonuga-Barke, E. J. S

۱۱. Loeber, R., & Burke, J. D.

۱۲. Internalizing

۱۳. McConaughy, S. H.

۱۴. Zhang, M

۱۵. Nelson, J. R

۱۶. Sticca, F

۱۷. Marccone, R

۱۸. Benedetto & Ingrassia

۱۹. Den Haan, P. J

مشکلات درون‌نمود در دختران، و مشکلات برون‌نمود در پسران بیشتر دیده می‌شود. یافته‌های پژوهش زنانگ و همکاران (۲۰۱۸) نشان دادند که در کل میزان تشخیص مشکلات رفتاری در پسران ۱۳/۹۷٪ و در دختران ۱۱/۲۵٪ است، میزان تشخیص در ۶ سالگی ۱۲/۰۹٪، ۷ سالگی ۱۲/۶۲٪، ۸ سالگی ۱۴/۰۷٪، ۹ سالگی ۱۲٪، ۱۰ سالگی ۱۲/۰۳٪، ۱۱ سالگی ۱۳/۱۰٪ است و تفاوت نرخ تشخیص در سنین مختلف از نظر آماری معنی‌دار نیست. بستن^۱ و همکاران (۲۰۱۶) میزان شیوع مشکلات درون‌نمود را ۵/۳٪ و مشکلات برون‌نمود را ۷/۳٪ گزارش دادند. در ایران، حیدری و همکاران (۱۳۸۵) میزان شیوع مشکلات هیجانی-رفتاری را بر اساس گزارش والدین ۱۵/۸٪ و بر اساس گزارش معلمان ۲۴/۹٪ گزارش دادند.

در بررسی علل مشکلات هیجانی-رفتاری، در دیدگاه‌های نظری عوامل مختلفی را در پدیدآیی این مشکل مورد توجه قرار داده‌اند. برخی از این دیدگاه‌ها عبارتند از: نظریه دلبستگی (اوبل دوئل و کرنز^۲، ۲۰۲۱، ایل دوئل و همکاران، ۲۰۲۳)، نظریه بسط-ساخت^۳ (فردریکسون^۴، ۲۰۰۴)، نظریه جامعه‌پذیری هیجانی^۵ (هافمن، ۲۰۰۹؛ کیتزمن^۶، ۲۰۱۲)، نظریه شناخت اجتماعی^۷ (بندورا، ۱۹۹۱)، و نظریه نظام‌های بوم‌شناختی^۸ (چن^۹ و همکاران، ۲۰۲۰).

در نظریه بسط - ساخت، فردریکسون (۲۰۰۴)، شکل و کارکرد زیرمجموعه‌ای از هیجان‌ات مثبت شامل لذت، علاقه، خرسندی و عشق^{۱۰} را توصیف می‌کند، به گونه‌ای که این هیجان‌ات یک خزانه فکر-عمل لحظه‌ای^{۱۱} را می‌گسترانند: لذت میل به بازی، علاقه میل به جستجو، و خرسندی میل به انسجام را بر می‌انگیزد و در نهایت عشق به عنوان یک چرخه تکرارشونده، هر یک از اینها را در درون روابط امن و نزدیک راه‌اندازی می‌کند. آمایه‌های ذهنی^{۱۲} گسترده شده‌ای که از این هیجان‌ات مثبت به وجود می‌آیند با آمایه‌های ذهنی محدودشده ناشی از احساسات منفی (گرایش‌های عمل خاص مانند حمله یا فرار) در تضاد هستند. در واقع، توالی-های این آمایه‌های ذهنی گسترده‌شده، یک خزانه لحظه‌ای فکر-عمل (خواه از طریق بازی، جستجو، یا فعالیت‌ها-هیجان‌ات مثبت مشابه، کشف اعمال جدید و خلاقانه، ایده‌ها و پیوندهای اجتماعی) را به وجود می‌آورد که به نوبه خود می‌تواند منابع شخصی فردی^{۱۳} را ایجاد کند. این منابع از منابع فیزیکی و هوشی گرفته تا منابع روان‌شناختی و اجتماعی نوسان دارند. مهمتر از همه، این منابع به عنوان ذخایری تلقی می‌شوند که بعدها می‌توان از آنها برای بهبود شانس مقابله و بقای موفق استفاده کرد. براساس این دیدگاه کودکان دارای مشکلات هیجانی-رفتاری از آمایه‌های ذهنی محدودشده‌ای استفاده می‌کنند که از احساسات منفی به وجود می‌آیند و منابع شخصی فردی محدودی را در اختیار آنان می‌گذارند. افطاری و همکاران (۲۰۲۲) دریافتند که بخشی از مشکلات والدین در خانواده هسته‌ای به دلیل تأثیرات منفی مشکلات کودک بر تعامل والد-کودک است.

اصطلاح «جامعه‌پذیری هیجانی» بیان می‌کند که کودکان در زمینه‌های اجتماعی یاد می‌گیرند که هیجان‌ات خود را درک، بیان و تنظیم کنند (کیتزمن، ۲۰۱۲). نظریه جامعه‌پذیری هیجانی مبنایی را برای شایستگی هیجانی^{۱۴}، هم از نظر وسعت و هم از نظر عمق، فراهم می‌کند. از نظر وسعت، عوامل جامعه‌پذیری مختلف مانند والدین، خواهران و برادران، همسالان، و معلمان به عنوان عوامل جامعه‌پذیری شایستگی هیجانی و یا مشکلات هیجانی تلقی می‌شوند؛ و از نظر عمق، بر کارکردهای غیرهنجاری جامعه‌پذیری هیجانی (از جمله شیوه‌های جامعه‌پذیری هیجانی مرتبط با مشکلات هیجانی و اجتماعی کودکان) با توجه به نقش عوامل فرهنگی (از جمله سبک‌های فرزندپروری) تمرکز می‌شود (هافمن، ۲۰۰۹؛ کیتزمن^{۱۵}، ۲۰۱۲). جامعه‌پذیری هیجانی به عنوان یک فرآیند پویا تعریف می‌شود که دامنه وسیعی از اعمال اجتماعی کلامی و بدنمند را دربرمی‌گیرد که از طریق آن مراقبان، به عنوان واسطه‌ای برای آموزش روش‌های مورد پذیرش جامعه برای بیان و تفسیر هیجان‌ات، ایفای نقش می‌کنند (تامپسون^{۱۶}، ۲۰۱۵). به عبارت دیگر، هیجان‌ات با حالات روان‌شناختی (تجارب فردی شادی، غم یا خشم)، و واکنش‌های بدنی (مانند تعداد ضربان قلب یا تنش ماهیچه‌ای)، و بیانات یا وضعیت‌های هیجانی، به عنوان بیانات کلامی و بدنمند هیجان (ارزیابنده) در نظر گرفته می‌شوند، و بر یک نگرانی خاص (به طور

۲. Basten, M

۴. Obeldobel, C. A., & Kerns, K

۵. The Broaden-And-Build Theory

۶. Fredrickson, B. L

۷. Emotion Socialization

۸. Kitzmann, J

۹. Social Cognition Theory

۱۰. Ecological System Theory

۱۱. Chen, Y

۱۲. Joy, Interest, Contentment And Love

۱۴. Momentary Thought-Action Repertoire

۱۵. Mindsets

۱۶. Individual's Personal Resources

۱۸. Emotional Competence

۱۹. Kitzmann

۱. Thompson, M

معمول اعمال شخص دیگر) تمرکز دارند (سکایت و اکستریم^۱، ۲۰۱۹). بر اساس این دیدگاه، عوامل جامعه‌پذیری هیجانی در کودکان دارای مشکلات هیجانی-رفتاری، دارای کارکردهای غیرهنجاری هستند. مشکلات هیجانی-رفتاری تعاملات کودک را خانواده، محیط آموزشی، روابط با همسالان، و روابط خانوادگی تحت تأثیر قرار می‌دهد.

ابل دوپل و همکاران (۲۰۲۳) سبک‌های دلبستگی را در تبیین مشکلات هیجانی-رفتاری مورد توجه قرار داده‌اند. آنان در یک مطالعه مرور سیستماتیک دریافتند که دلبستگی با دو شاخص هیجانی پویا، یعنی واکنش‌پذیری هیجانی و جبران هیجانی^۲ ارتباط دارد. به گونه‌ای که دلبستگی ایمن بیشتر با جبران هیجانی تا واکنش-پذیری هیجانی مربوط می‌شود؛ دلبستگی اجتنابی^۳ بیشتر با واکنش‌پذیری هیجانی و جبران کم مرتبط می‌شود؛ دلبستگی دوسوگرا^۴ با واکنش‌پذیری هیجانی بالاتر همراه می‌شود؛ و سبک دلبستگی بدسازمان‌یافته^۵ با واکنش‌پذیری بالا و مشکلات جبران مرتبط می‌شود. پژوهش‌ها نیز بیانگر نقش مهم سبک‌های دلبستگی در تبیین مشکلات هیجانی-اجتماعی هستند (پیرزادی و شریفی اردانی، ۱۳۹۵). کوان^۶ (2008) در بررسی مطالعات فیزیولوژیک دلبستگی، دیدگاه خط پایه اجتماعی^۷ را مطرح می‌کند و ادعان می‌دارد که مغز انسان در یک محیط اجتماعی تکامل می‌یابد و بسیاری از کارکردهای اساسی آن مبتنی بر نظم‌بخشی مشترک اجتماعی هیجانان و حالات فیزیولوژیکی است.

در نظریه شناخت اجتماعی رفتار انسان به صورت گسترده‌ای از طریق تأثیر مستمر نفوذ خود^۸ برانگیخته و تنظیم می‌شود. مکانیزم عمده خود نظم‌بخشی از طریق سه کارکرد شامل (۱) خود نظارتی بر رفتار، تعیین‌کننده‌ها و اثرات آن؛ (۲) قضاوت در مورد رفتار در ارتباط با استانداردهای شخصی و شرایط محیطی؛ و (۳) خود-واکنشی عاطفی^۹ عمل می‌کند. خودنظم‌بخشی همچنین شامل مکانیزم‌های خودکارآمدی می‌شود. این مکانیزم‌ها از طریق اثرات قوی بر تفکر، عاطفه، انگیزه و عمل نقش مهمی در عاملیت شخصی دارند. در چشم‌انداز تعاملی نظریه شناختی اجتماعی، عوامل اجتماعی بر عملیات سیستم خودنظم‌بخشی اثر می‌گذارند (بندورا^{۱۰}، ۱۹۹۱). در همین راستا بر اساس الگوی سه‌گانه تأثیر خانواده بر نظم‌بخشی هیجانی و سازگاری، تجربه هیجانی والدین در بافت خانواده از سه طریق بر تجربه هیجانی کودکان اثر می‌گذارد: (۱) فرآیندهای الگوبرداری، (۲) بازخوردهایی در مورد هیجانان کودک، و (۳) محیط عاطفی کلی بافت خانه. بنابراین آگاهی از این که چگونه فرآیندها و کنش‌وری خانواده ممکن است بهزیستی روان‌شناختی کودکان را ارتقا داده و یا به آن آسیب برساند اهمیت می‌یابد (بیناکو و همکاران، ۲۰۲۱؛ موریس^{۱۱} و همکاران، ۲۰۰۷).

نظام‌های بوم‌شناختی^{۱۲}، رشد پویای کودک را در بافت و زمینه، محدودیت‌های مرتبط، فشارهای سیستمی، و انعطاف‌پذیری الگوهای ناسازگار مطالعه می‌کنند. زمینه-های محیطی که مشکلات هیجانی-رفتاری را ایجاد می‌کنند با نیازهای رشدی کودکان دارای این مشکلات همسو نیستند (فارمر^{۱۳} و همکاران، ۲۰۲۲). الگوهای شایستگی در روابط بین‌فردی با درک کودکان از شرایط اکولوژیکی رابطه دارد (چن^{۱۴} و همکاران، ۲۰۲۰). برون فن‌برنز^{۱۵} در نظریه نظام‌های بوم‌شناختی نحوه تأثیر محیط‌های مختلف را که بر رشد کودک اثر می‌گذارند توضیح می‌دهد و برای درک و فهم رشد کودک بر اهمیت مطالعه کودکان در محیط‌های چندگانه که تحت عنوان نظام‌های بوم‌شناختی خوانده می‌شود تأکید می‌کند (برگر^{۱۶}، ۲۰۱۲).

با توجه به روابط بدون واسطه مادر با کودک، و نقش او در تنظیم شبکه ارتباطات اجتماعی کودک، در این پژوهش برآنیم که به منظور بررسی عوامل مؤثر و شرایط بوم‌شناختی مؤثر در بروز مشکلات هیجانی-رفتاری کودکان، تجارب زیسته مادران آنان را از طریق تحلیل روایت‌های زندگی‌شان بررسی کنیم. از اینرو، سؤال کلی

۲. Cekaite, A., & Ekström, A

۳. Emotion Reactivity And Emotion Recovery

۴. Avoidant Attachment

۵. Ambivalent Attachment

۶. Disorganized Attachment

۷. Coan, J

۸. Social Baseline

۹. Self-Influence

۱۰. Affective Self-Reaction

۱۱. Bandura, A

۱۲. Morris, A

۱۳. Ecological System

۱۴. Farmer, T

۱۵. Chen, C

۱۶. Bronfenbrenner

۱۷. Berger

پژوهش حاضر این است که مضامین، ساختارها، تعاملات و بستر و زمینه تحلیل روایت‌های زندگی مادرانی که فرزند آنان از مشکلات هیجانی-رفتاری رنج می‌برد، چه هستند؟

روش

الف) طرح پژوهش و شرکت‌کنندگان

این پژوهش با روش کیفی و رویکرد تحلیل روایتی با الگوی کثرت‌گرا که در ذیل پارادایم تفسیرگرایی قرار می‌گیرد، انجام شد. در این رویکرد مضامین، و جنبه‌های ساختاری، تعاملی و زمینه‌ای روایت‌های زندگی مشارکت‌کنندگان بررسی می‌شود (ابوالمعالی‌الحسینی، ۲۰۲۱). جامعه مورد مطالعه در این پژوهش شامل مادران کودکان دارای مشکلات هیجانی-رفتاری ۷ تا ۸ ساله شهر خرم‌آباد و بروجرد در سال ۱۴۰۰ بود. به منظور غربالگری و انتخاب کودکان دارای مشکلات هیجانی - رفتاری بالا، ابتدا فرم والد پرسشنامه آخنباخ^۱ روی ۱۰۰ کودک ۷ تا ۸ ساله اجرا شد، سپس تعداد ۱۹ مادر کودک دارای مشکلات هیجانی-رفتاری به صورت هدفمند انتخاب شدند و مورد مصاحبه نیمه‌ساختاریافته قرار گرفتند. مدت زمان هر مصاحبه بین ۵۰ تا ۹۰ دقیقه بود. مصاحبه‌ها با سوال‌های کلی آغاز و با سوال‌های اکتشافی ادامه یافت. جهت رعایت ضوابط اخلاقی پژوهش تمامی مصاحبه‌ها با رضایت کامل مصاحبه‌شوندگان انجام شد، به مشارکت‌کنندگان اطمینان داده شد که اطلاعات آنان محرمانه نگهداشته می‌شود و شرکت در پژوهش هیچ‌گونه ضرر احتمالی برای آنان ندارد. برای تحلیل داده‌ها از کدگذاری در سه سطح باز، محوری و انتخابی استفاده شد.

ب) ابزار

پرسشنامه آخنباخ (۲۰۰۱): پرسشنامه آخنباخ (۲۰۰۱) که تحت عنوان سنجش مبتنی بر تجربه آخنباخ خوانده می‌شود، برای سنجش مشکلات هیجانی-رفتاری کودکان و نوجوانان ۱۸-۶ ساله به کار می‌رود و این مشکلات را در دو طبقه درون-نمود و برون-نمود قرار می‌دهد. در نظام آخنباخ برای به دست آوردن اطلاعات خودکودک (فرم خودسنجی=YSR)، معلم (فرم معلم=TRF) و والد (فرم والد=CBCL) مقیاس درجه-بندی رفتار را (در طیف لیکرت ۳ درجه-ای) تکمیل می‌کنند. مقیاس‌های اضطراب/افسردگی، انزوا/افسردگی، شکایات جسمانی، مشکلات تفکر و توجه مشکلات درون-نمود و مقیاس‌های نافرمانی، پرخاشگری و مشکلات اجتماعی مشکلات برون-نمود را می‌سنجند (آخنباخ و رسکورلا، ۲۰۰۱). در این پژوهش از فرم والد (CBCL) استفاده شده است. فرم والد دارای ۱۱۳ گویه است و پاسخ‌دهنده، شایستگی‌های کودک را بر اساس وضعیت او در ۶ ماه گذشته می‌سنجند (مینایی، ۲۰۰۶). شواهد حاکی از تحلیل همبستگی درونی عامل‌های شناسایی شده، بیانگر روایی ملاکی مقیاس است، به علاوه، توانایی این مقیاس در تفکیک افراد با و بدون مشکلات هیجانی-رفتاری نیز بیانگر روایی افتراقی این پرسشنامه است (مینایی، ۲۰۰۶). قاسمی و خاکی (۲۰۱۵) همسانی درونی زیر مقیاس‌های CBCL را در دامنه ۰/۶۹ تا ۰/۸۰ گزارش داده‌اند.

یافته‌ها

ویژگی‌های جمعیت‌شناسی مشارکت‌کنندگان: ۱۹ مادر کودک دارای مشکلات هیجانی-رفتاری مورد مصاحبه قرار گرفتند. از این تعداد ۳ نفر دارای مدرک لیسانس، ۷ نفر دارای مدرک دیپلم، ۸ نفر دارای تحصیلات ابتدایی و یک نفر مدرک تحصیلی سیکل داشتند. همچنین فرزندان آنها در محدوده سنی ۶-۷ ساله بودند. و تعداد ۸ نفر این فرزندان جنسیت دختر و ۱۱ نفر مابقی پسر بودند. در ضمن یک مادر مطلقه و ۱۸ نفر مابقی متاهل بودند.

برای تحلیل داده‌های حاصل از روایت‌های زندگی ساختار، مضامین، ساختارها، تعاملات و عوامل بافتی مبتنی بر روایت‌های زندگی مادران دارای کودک مبتلا به مشکلات هیجانی-رفتاری تحلیل شده است.

در جدول ۱ مضامین شناسایی شده بر اساس روایت‌های زندگی مادران کودکان دارای مشکلات هیجانی-رفتاری آورده شده است

جدول ۲: مضامین اصلی و فرعی روایت‌های زندگی مادران کودکان دارای مشکلات هیجانی رفتاری

مضامین اصلی	مضامین فرعی	نقل قول
مشکلات اقتصادی-اجتماعی	فقر مالی	کد ۲: مشکل اقتصادی زیادی داریم در دوران بارداری هم این مشکل وجود داشت بطوریکه برای مایحتاج عمومی هم درآمدمان کافی نبود.

		<p>کد ۱۱: مشکلات اقتصاد و درآمد داریم درآمد همسرم کافی نیست حتی در دوران بارداری این مشکل اجازه نمی دهد پیگیری های لازم برای جنین داشته باشیم.</p>
بیکاری همسر		<p>کد ۶: همسرم کارگر است و حقوق روزانه دارد و اگر کار نکند حقوق ندارد، حقوق کارگری هم که خیلی نیست و ما مشکل داریم.</p>
		<p>کد ۱۸: همسرم هیچوقت درست حسابی کار نمی کند ما برای تهیه غذا هم مشکل داریم دست فروشی و باربری می کند با این که خانواده پرجمعیتی هستیم اما درآمد نداریم و گرفتاری های مالی زیادی داریم.</p>
		<p>کد ۹: همسرم که از اول بیکار بودم خانواده همسرم به ما کمک می کنند حتی خانه آنها ساکن هستیم گاهی درآمد مختصری دارد اما به حدی نیست که بتوانیم خوب زندگی کنیم.</p>
	محیط نامناسب زندگی	<p>کد ۱۳: در یک محله فقیرنشین زندگی می کنم اکثر افراد در اینجا مشکل دارند همسر من هم کارش ثابت نیست و درآمد خیلی ناچیز دارد و همیشه در تامین نیازهایمان مشکل داریم.</p>
	اعتیاد پدر	<p>کد ۱۶: همسرم معتاد است درآمد خوبی هم ندارد و هزینه اعتیاد او زیاد است در واقع وضع مالی ما افتضاح است نه خراب همسرم هم اهمیتی نمی دهد. بیشتر از فامیل قرض می کنیم.</p>
	بیسوادی پدر	<p>کد ۱۷: همسرم کار ثابت دارد او با توجه به اینکه سواد کافی ندارد و خیلی پایین است خانواده خودم و همسرم خیلی کمک می کنند که بخشی از مشکلات مالی ما حل شود.</p>
سبک فرزندپروری ناکارآمد	سبک فرزند پروری مستبدانه	<p>کد ۴: در مورد درس و مشق به او سخت گیری می کنیم اما در بقیه موارد می خواهیم راحت باشد همچنین در برخورد با دیگران باید مودب باشد و با احترام برخورد کند، نمی خواهیم خیلی آزاد باشد که هر کار خواست بکند.</p>
	سبک فرزندپروری سهل گیرانه	<p>کد ۳: هم من و هم پدرش سعی می کنیم به او سخت نگیریم هر چند بیشتر نزد والدین من است و آنها هم با او کاری ندارند و اجازه می دهند که راحت باشد. کد ۸: واقعیتش اقتدار لازم برای تربیت او را ندارم و افسوس برنمیام چون پدرش حضور همیشگی ندارد که کمک کند خودمم که شاغل هستم خسته و بی حوصله می شوم و او را به حال خودش وامی گذارم که راحت باشد. کد ۱۳: چون پسر دوست داشتیم برای همین کوچکتر که بود خیلی به او محبت می کردیم سخت گیری هم نمی کردیم برای همین است که بهانه گیر شده و حتی مدرسه را هم دوست ندارد برود و انتظار دارد هر کاری می خواهد انجام بدهد. کد ۱: از ترس اینکه او را هم مثل فرزند قبلی ام از دست ندهم بسیار به او ساده می گیرم و تقریباً هر کاری که دوست داشته باشد انجام می دهد. کد ۱۴: در مورد درسش سخت گیری می کنم اما بیشتر به او محبت می کنیم تا سخت گیری همسرم هم او را کاملاً آزاد گذاشته که هر کاری می خواهد انجام بدهد. کد ۱۹: کاملاً به او محبت می کنم نزد مادربزرگش هم که هست او هم محبت می کند پدرش تهدید کرده هیچ کس به او سخت گیری نکند و راحتش بزاریم به قول خودش تا شکوفا بشود.</p>
سلامت روانی مادر	سلامت روانی مادر	<p>کد ۱۲: مدتی دارو مصرف می کردم، استرس زیادی داشتیم و حوصله هیچ چیزی را نداشتیم.</p>
		<p>کد ۱: بعد از فوت پدرم مشکلات روحی پیدا کردم. کد ۱۱: به دلیل اضطراب بالا به روانپزشک مراجعه کردم. کد ۱۷: زود عصبانی می شوم و حوصله هیچ چیز را ندارم. کد ۵: به خاطر خیانت همسرم مشکل روحی پیدا کردم.</p>
اختلافات خانوادگی	اختلافات خانوادگی	<p>کد ۳: مشاجره زیادی با همسرم دارم و از زندگیم راضی نیستم کد ۵: با خانواده همسرم اختلاف دارم.</p>
استرس دوران بارداری	استرس دوران بارداری	<p>کد ۷: به خاطر اینکه همسرم در دوران بارداری از من حمایت نمی کرد استرس زیادی را در دوران بارداری تحمل کردم.</p>

<p>کد ۸: در دوره بارداری استرس زیادی داشتم.</p>		
مشکلات ارتباطی با والد پدر	ارتباط محدود با پدر	کد ۱: پدرش کار شیفیتی انجام می‌دهد و بیشتر وقت‌ها بیرون است وقتی هم که هست خسته و بی حوصله است یا خواب و استراحت می‌کند برای همین خیلی برای فرزندم وقت نمی‌گذارد.
	بی حوصلگی پدر	کد ۲: تقریباً هیچ ارتباطی با پدرش ندارد و به جورایی با هم کنار نمی‌آیند پدرش می‌گه حوصله عصبانیت و پرخاشگری او را ندارد.
	مشکلات ارتباطی با پدر	کد ۸: ما هر دو هفته یکبار پدرش را می‌بینیم برای همین خیلی با هم نیستیم البته پسر من خیلی به پدرش علاقه ندارد و پدرش هم برای او وقت نمی‌گذارد.
	بدرفتاری پدر	کد ۱۶: پدرش گاهی تنبیه بدنی هم میکند برای همین اصلاً با هم ارتباط ندارند پسر من او می‌ترسد که تنبیهش کند به او نزدیک نمی‌شود پدرش هم عصبی است هم پرخاشگری می‌کند.
بی علاقه‌گی به تحصیلی	بی علاقه‌گی به فعالیت‌های تحصیلی	کد ۱۰: فعالیت‌های تحصیلی زیادی ندارد در مدرسه هم خیلی در کارهایی آموزشی شرکت نمی‌کند معلمش می‌گوید خیلی به درس علاقه نشان نمی‌دهد. کد ۱۳: خودش همیشه می‌گوید از مدرسه بدش می‌آید و دوست دارد کار کند از کار کردن خسته نمی‌شود و لذت می‌برد گاهی دست فروشی می‌کند برای همین عملکرد تحصیلی قوی ندارد.
		کد ۱۱: به درس و مشق اهمیت نمی‌دهد کد ۱۹: به گفته مسئولین مدرسه خیلی در فعالیت‌های آموزشی شرکت ندارد و علاقه نشان نمی‌دهد خصوصاً فعالیت‌های گروهی برای همین نمره‌های پایینی دارد. کد ۱۶: علاقه‌ای به مدرسه ندارد درسش هم اصلاً خوب نیست همیشه نمرات پایین دارد و کلاً از مدرسه و محیط و معلمش شکایت دارد.
نقص توجهی	بی توجهی و حواس پرتی	کد ۱۸: معلمش می‌گوید در مدرسه حواسش جمع درس نیست و بی توجه است فکر کنم این حواس پرتی باعث شده عملکرد تحصیلی خوبی نداشته باشد. کد ۱۵: خیلی بی توجه است و حواس پرتی دارد. کد ۹: عملکرد تحصیلی خوبی ندارد و معلم خیلی از وضعیت تحصیلش راضی نیست می‌گوید خیلی توجه نمی‌کند و حواس پرتی دارد.
دشواری در بروز هیجانات	هیجانات افراطی	کد ۱: خیلی ترسو است و به شدت هیجان زده می‌شود و دیوانه وار شادی می‌کند با جیغ و فریاد. کد ۱۴: خیلی هیجان زده است بروز ترس شادی و ناراحتی هیجان زیاد نشان می‌دهد و جیغ و فریاد کشیدن و حتی گریه زیاد کردن کد ۵: با گریه و عصبانیت و پرخاشگری و پرحرفی هیجانات بروز می‌دهد گاهی هم با حرف زشت
حساسیت اضطرابی کودک	حساسیت اضطرابی کودک	هر چند ترسو هم هست و از چیز کوچکی هم می‌ترسد و جیغ و داد می‌زند.
	لجباری و نافرمانی	کد ۶: در منزل به حرف ما گوش نمی‌دهد و لجبازی می‌کند در مورد غذا خوردن بازی کردن رعایت نظم و هر چیز دیگر کد ۷: هم در مدرسه و هم در منزل حرف گوش نمی‌دهد و کار خودش را می‌کند و معلم ازش راضی نیست لجبازی‌ها و توجه نکردن‌هايش مرا هم اذیت می‌کند. کد ۱۳: در منزل با خواهرهایش لجبازی می‌کند به تذکرات من توجهی ندارد حتی کار خطرناک هم انجام می‌دهد من هم کاری از دستم بر نمی‌آید. کد ۲: در مدرسه از معلم حرف شنوی ندارد معلمش می‌گوید توجهی به حرف من نمی‌کند و خیلی به درس اهمیت نمی‌دهد.
	بی توجهی و بی اهمیتی به قوانین مدرسه	کد ۱۴: قوانین و مقررات مدرسه را به گفته معلمانش نادیده می‌گیرد و خیلی به انضباط توجه ندارد و اهمیت نمی‌دهد چند بار برای همین منظور به مدرسه خواسته شده‌ام.

<p>زیرپا گذاشتن قوانین مدرسه</p>	<p>کد ۵: در مدرسه همیشه از توجه نکردن به مقررات و معلمش شکایت دارند حرف گوش نمی‌دهد و گاهی هم باعث آزار همکلاسی می‌شود. کد ۸: قوانین و مقررات مدرسه را خیلی رعایت نمی‌کند و ظاهراً به درس بی توجه است حتی با هل دادن بچه‌ها برایمان مشکلاتی ایجاد کرده. کد ۱۲: حرف مسئولین و معلمش را گوش نمی‌دهد قوانین مدرسه را هم نادیده می‌گیرد بیشتر بازی را دوست دارد تا توجه به درس و انضباط. کد ۱۹: متاسفانه معلمش ازش راضی نیست می‌گوید هر چه نصیحت می‌کنم یا مقررات را به او گوشزد می‌کند توجه نمی‌کند و نادیده می‌گیرد و این خودش باعث مشکلاتی برای پسر و همچنین ما گردیده است.</p>	<p>کد ۵: در مدرسه همیشه از توجه نکردن به مقررات و معلمش شکایت دارند حرف گوش نمی‌دهد و گاهی هم باعث آزار همکلاسی می‌شود. کد ۸: قوانین و مقررات مدرسه را خیلی رعایت نمی‌کند و ظاهراً به درس بی توجه است حتی با هل دادن بچه‌ها برایمان مشکلاتی ایجاد کرده. کد ۱۲: حرف مسئولین و معلمش را گوش نمی‌دهد قوانین مدرسه را هم نادیده می‌گیرد بیشتر بازی را دوست دارد تا توجه به درس و انضباط. کد ۱۹: متاسفانه معلمش ازش راضی نیست می‌گوید هر چه نصیحت می‌کنم یا مقررات را به او گوشزد می‌کند توجه نمی‌کند و نادیده می‌گیرد و این خودش باعث مشکلاتی برای پسر و همچنین ما گردیده است.</p>
<p>دروغگویی</p>	<p>دروغگویی کودک</p>	<p>کد ۱۲: خب متاسفانه دخترم گاهی دروغ هم می‌گوید برای همین سخت گیری می‌کنیم البته نه همیشه خیلی اوقات هم محبت زیادی به او می‌کنیم و مواظبش هستیم.</p>
<p>بدرفتاری کودک</p>	<p>بهانه گیری و گریه کودک</p>	<p>کد ۳: بیشتر مواقع با دوستان و همکلاسی هایش مشکل دارد و سازگاری ندارد خیلی به آن‌ها بهانه می‌گیرد معلمش می‌گوید با دوستان سازگاری ندارد. کد ۱۷: بیشتر گریه می‌کند و بی‌قراری تا عصبانیت. فامیل می‌گویند اورالوس کردیم برای همین این اخلاق را دارد و بهانه می‌گیرد. کد ۱۸: بیشتر به خاطر بهانه‌گیری هایش که ماقبول نمی‌کنیم عصبی میشود و به گریه متوسل می‌شود البته بهتر شده ولی در کودکی گریه‌های بیشتری داشت و خیلی بی‌قرار بود. کد ۱۹: هیجانانگش را با گریه بیشتر نشان می‌دهد خصوصاً چون ما لوس بارش آوردیم البته متاسفانه حسادت هم می‌کند و این واکنش را نشان می‌دهد. کد ۱۹: متاسفانه زیاد گریه می‌کند و عصبی می‌شود ماهم قاطعیت لازم رانداریم دربرابرش و کوتاه می‌آییم. کد ۳: انتظار دارد اجازه هرکاری به او بدهیم در غیر اینصورت عصبانی می‌شود و گریه می‌کند و بی‌قراری دارد و قهر می‌کند.</p>
<p>بداخلاقی کودک</p>	<p>بداخلاقی کودک</p>	<p>کد ۱۹: همکلاسی هایش از اخلاق بد او شکایت دارند خیلی علاقه به بازی کردن با او ندارند در فعالیت‌هایی هم که در مدرسه انجام می‌شود خیلی شرکت نمی‌کند.</p>
<p>پرخاشگری و قلدری</p>	<p>پرخاشگری و قلدری کودک</p>	<p>کد ۵: در مدرسه و کوچه به دوستان و همسالان پرخاشگری می‌کند و آن‌ها از او شکایت دارند هرچه هم تذکر می‌دهیم متاسفانه قبول نمی‌کند و سازگاری خوبی ندارد. کد ۶: اهل دعوا و کتک کاری است بنابراین خیلی نمی‌تواند با دوستان سازگار باشد ظاهراً به دیگران زورگویی می‌کند. کد ۷: بیشتر وقتها عصبی است گریه می‌کند و پرخاشگری خیلی حساس شده نسبت به بعضی از رفتارهای ما، مانند کم توجهی به او. کد ۲: خیلی بی‌حوصله ایت وزودعصبانی می‌شود پرخاشگری می‌کند و این موضوع روی فعالیت درسی او تأثیر گذاشته به حدی که گاهی حوصله درس خواندن ندارد. کد ۱۶: در مدرسه قلدری زیاد می‌کند می‌خواهد همیشه حرف حرف او باشد البته علاقه به مدرسه هم ندارد و شاید به این خاطر است که با کسی نمی‌سازد کد ۱۸: علاقه به بازی با دیگران ندارد و همیشه سعی می‌کند به بقیه زور بگوید در مدرسه هم همین طور است با دوستانش هم صحبت کردم می‌گویند با بیشتر بچه‌ها ناسازگار است. کد ۴: در نوزادی بیشتر بی‌قراری می‌کرد گریه‌های زیاد و طولانی داشت ولی الان عصبی می‌شود نمی‌توانیم هیچ تذکری به او بدهیم. کد ۱۷: واکنش‌های تندی دارد و در مقابل رفتارها عصبی می‌شود و پرخاش می‌کند. بیشتر هم از گریه استفاده می‌کند در شادی هم ذوق می‌کند و فریاد می‌کشد. کد ۱۶: متاسفانه هیجانانگش را با پرخاشگری گاهی حتی دعوا و کتک کاری بروز می‌دهد.</p>
<p>مشکلات ارتباطی کودک با دوستان و مدرسه</p>	<p>ضعف کودک در ارتباطات اجتماعی</p>	<p>کد ۸: دلیل اینکه پرخاشگری می‌کند و همیشه آدم مضطربی است در ارتباط اجتماعی ضعیف است و خیلی با همکلاسی هایش و دوستان سازگاری ندارد. کد ۵: بخاطر مشکلاتی که با همکلاسی هایش دارد و بیشتر وقت‌ها ما را به مدرسه</p>

دعوت می‌کند متاسفانه بی توجهی هم به معلمین نمی‌کند و همیشه این موضوع باعث خجالت ما می‌شود.

کد ۱۳: متاسفانه یک بار هم با معلمش درگیر شده معلمش می‌گوید با همکلاسی‌ها درگیری با معلم مدرسه اصلاً رابطه خوبی ندارد و نمی‌تواند با آن‌ها بازی کند یا در گروه بازی کند.

کد ۱۹: همکلاسی‌هایش از اخلاق بد او شکایت دارند خیلی علاقه به بازی کردن با او ندارند در فعالیت‌هایی هم که در مدرسه انجام می‌شود خیلی شرکت نمی‌کند.

کد ۱۳: خواب متاسفانه خیلی متوقع است برای همین معمولاً عصبی می‌شود و داد و بیداد پرتوقی کودک می‌کند البته از پدرش حساب وی برد و پیش او عصبی نمی‌شود

برای شناسایی ساختار روایت‌های زندگی مادران مورد مطالعه در این پژوهش عناصر روایت‌های زندگی آنان بر اساس روش کلاندینین و کانلی^۱ بررسی شدند (کلاندینین و کانلی، نقل از ابوالعالی الحسینی، ۲۰۲۱).

ساختار روایت‌های زندگی مادرانی که فرزند آنان از مشکلات هیجانی-رفتاری رنج می‌برند در جدول ۲ آورده شده است.

جدول ۲: ساختار فضایی سه بعدی روایت (کلاندینین و کانلی)

موقعیت	استمرار	شخصی-اجتماعی
ردیف	گذشته	شخصی
۱	احساس غم	اجتماعی
۲	طلاق	احساس تهدید
۳	بی‌کاری همسر	مشکل مالی
۴	مشاجره‌ها	بی‌قراری کودک
۵	ترسو بودن حسادت	ناسازگاری
۶	شکن	افسردگی
۷	مشکل در ارتباط	ناراحتی و غم
۸	تلاش زیاد	حسرت
۹	طررد کودک	نیازها
۱۰	حل مشکل عصبی کودک	بی‌قراری کودک

عوامل بافتی شناسایی شده: در این پژوهش عوامل بافتی شناسایی شده براساس روایت‌های زندگی مادران دارای کودکان اختلال هیجانی-رفتاری شامل سطح تحصیل پایین والدین، طلاق والدین، نبود امکانات کافی و عوامل محیطی بود.

عوامل تعاملی-اجرایی شناسایی شده: تحلیل تعاملی-اجرایی روایت‌های زندگی مادرانی که فرزند آنان مشکلات هیجانی-رفتاری را نشان می‌دادند بیانگر عدم ارتباط مناسب بین والد پدر و کودک، و حضور ناکافی پدر در منزل و ارتباط نامناسب والد مادر با خانواده همسر بود.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر بررسی روایت‌های زندگی مادرانی بود که فرزند دارای مشکلات هیجانی-رفتاری داشتند. مضامین شناسایی شده بر اساس تحلیل روایت‌های زندگی مادران دارای فرزند مبتلا به مشکلات هیجانی-رفتاری شامل سبک فرزندپروری ناکارآمد، مشکلات اقتصادی-اجتماعی، مشکل ارتباطی با پدر، اختلافات خانوادگی، استرس مادر در دوره بارداری، بی‌علاقگی به یادگیری، نقص توجهی، دشواری در بروز هیجانات، حساسیت اضطرابی، نافرمانی و لجبازی، نقض قوانین مدرسه، دروغگویی، بدرفتاری، پرخاشگری و قلدری و مشکل ارتباطی با دوستان و معلمان در کودکان دارای مشکلات هیجانی-رفتاری بود. مضامین شناسایی شده در این پژوهش به عنوان عوامل خطر ساز در بروز مشکلات هیجانی-رفتاری در نظر گرفته می‌شوند، که با یافته‌های پژوهشی ژانگ (۲۰۱۸)، نلسون و همکاران (۲۰۰۷)، و استیکا و همکاران (۲۰۲۰) تطابق دارند. فردریکسون (۲۰۰۴) در نظریه بسط و ساخت اذعان می‌دارد که احساسات منفی کودکان دارای مشکلات هیجانی-رفتاری منجر به کاربرد آمیبه‌های ذهنی محدودی می‌شوند و منابع شخصی و فردی محدودی را برای حل مسائل و مشکلات زندگی روزمره در اختیار آنان می‌گذارد. به علاوه بر اساس نظریه شناختی-اجتماعی تجربه هیجانی والدین در بافت خانواده از طریق فرآیندهای الگوبرداری، بازخوردهایی در مورد هیجانات کودک، و محیط عاطفی کلی خانواده بر تجربه هیجانی کودکان اثر می‌گذارد. از اینرو تجارب هیجانی ناکارآمد والدین که ناشی از اختلافات خانوادگی، سبک فرزندپروری ناکارآمد، مشکلات

^۱ Clandinin & Connelly

سلامت روان و مشکلات اقتصادی-اجتماعی و مشکلات دیگر است، بر فرآیندها و کنش‌وری خانواده، و به دنبال آن بر مشکلات هیجانی-رفتاری کودکان اثر می‌گذارد. همچنین نظریه نظام‌های بوم‌شناختی نیز به خوبی اثر بافت رشد کودک را مشکلات هیجانی-رفتاری کودکان تبیین می‌کند. برخی از مضامین شناسایی شده در این پژوهش شامل نافرمانی و لجبازی، دروغ‌گویی، بهانه‌جویی و نقض قوانین توسط کودک، رفتارهای منفی او را بازنمایی می‌کنند. این رفتارها می‌توانند متأثر از سبک دلبستگی ناایمن کودک باشند. همسو با یافته‌های این پژوهش در پژوهش بوون‌چن^۱ و همکاران (۲۰۱۶) رابطه قوی سبک دلبستگی ناایمن با آشفتگی‌های روانی کودکان و نوجوانان نشان داده شد. بر اساس دیدگاه ابل‌دوبل و همکاران (۲۰۲۳) کودکان دارای دلبستگی اجتنابی و دوسوگرا با واکنش‌پذیری هیجانی افراطی، و کودکان دارای سبک دلبستگی بدسازمان‌یافته با واکنش‌پذیری و جبران هیجانی بالا به محرک‌های محیطی پاسخ می‌دهند. در تحلیل ساختاری روایت‌های زندگی مادرانی که فرزندان آنان دارای مشکلات هیجانی-رفتاری بودند، برخی از عوامل خطر ساز شناسایی شدند. این عوامل در بعد شخصی روایت‌های زندگی مادران شامل مشکلات سلامت روان مادران بود که تعامل آنان را با کودکان تحت‌الشعاع قرار می‌داد. همچنین در بعد اجتماعی این عوامل شامل مشکلات مالی و مشاجرات خانوادگی بود که محیط ناامنی را برای کودکان فراهم می‌کرد. به دلیل تداوم عوامل شناسایی شده در طی زمان، این عوامل به عنوان عوامل علی مشکلات هیجانی-اجتماعی در محیط خانواده و مدرسه تلقی می‌شوند و سازگاری کودک را دچار مشکل می‌کنند. در نظریه کوان (۲۰۰۸) تأثیر محیط ناکارآمد بر تکامل مغز انسان و کنترل هیجانات به خوبی تبیین شده است. بر اساس دیدگاه او تکامل مغز انسان در یک محیط اجتماعی صورت می‌گیرد و ارتباطات اجتماعی و همبستگی‌های ذهنی آن به‌عنوان شرایط «خط پایه» نرمالی در نظر گرفته می‌شوند که به کنترل هیجانات و رفتار می‌انجامد و به ما کمک می‌کند تا بفهمیم چرا تجربیات جدایی، انزوا، طرد شدن، آزار و غفلت از نظر روانی بسیار دردناک هستند، و چرا روابط ناکارآمد اغلب علل یا تقویت‌کننده مشکلات و مشکلات روانی هستند. بنابر این وجود ارتباطات اجتماعی ناکارآمد و مداوم در زندگی کودکان، زمینه بروز مشکلات هیجانی-رفتاری را در آنان فراهم می‌کند. در این پژوهش عوامل بافتی شناسایی شده براساس روایت‌های زندگی مادران دارای کودکان اختلال هیجانی-رفتاری شامل سطح تحصیل پایین والدین، طلاق والدین، نبود امکانات کافی و عوامل محیطی بود. این یافته‌ها با نتایج به دست آمده توسط ژانگ (۲۰۱۸) و نلسون و همکاران (۲۰۰۷) همسویی دارد. نظریه برون-فن-برن نیز نقش عوامل بافتی و اکولوژیک را در فرآیند رشد کودک مورد توجه قرار می‌دهد. با توجه به این که در سیستم خانواده، به عنوان یک ریزسیستم، کودک روابط مستقیم و بلاواسطه‌ای را تجربه می‌کند، از این رو مشکلات ارتباطی والدین بستر نامناسبی را برای رشد کودک فراهم می‌کند. به علاوه نبود امکانات کافی و تحصیلات کم والدین روابط آنان را با کودکان تحت تأثیر قرار می‌دهند.

عوامل تعاملی-اجرایی شناسایی شده در این پژوهش، شامل عدم ارتباط مناسب بین والد پدر و کودک، و حضور ناکافی پدر در منزل و ارتباط نامناسب والد مادر با خانواده همسر، و مشکلات ارتباطی با همسر و خانواده همسر بود. در واقع، تعاملات ناکارآمد افراد در بستر خانواده در بروز مشکلات هیجانی رفتاری کودکان نقش تعیین‌کننده‌ای دارند. این یافته با نتایج به دست آمده توسط افطاری و همکاران (۲۰۰۷)، بندتو و اینگراسیا (۲۰۱۸) و مارکون و همکاران (۲۰۲۰) تطابق دارد. این یافته بر اساس نظریه جامعه‌پذیری هیجانی به خوبی تبیین می‌شود. در این نظریه والدین، خواهران و برادران، دوستان و خویشاوندان، به عنوان عوامل مؤثر در جامعه‌پذیری هیجانی کودکان تلقی می‌شوند، و در صورتی که این عوامل دارای کارکرد غیرهنجاری باشند زمینه مشکلات هیجانی-رفتاری را در کودکان فراهم می‌کنند (هافمن، ۲۰۰۹؛ کیتزمن، ۲۰۱۲).

با توجه به این که روش این پژوهش کیفی بود، ممکن است ذهنیت پژوهشگر در فرآیند تحلیل داده‌ها اثر گذاشته باشد. پیشنهاد می‌شود روان‌شناسان تربیتی در فرآیند آموزش خانواده، به منظور کاهش مشکلات هیجانی-رفتاری و جامعه‌پذیری هیجانی کودکان، بر نقش مهم تعامل نامناسب والد-فرزند، تعامل ناکارآمد همسران با یکدیگر، و سبک فرزندپروری ناکارآمد در ایجاد مشکلات هیجانی-رفتاری تأکید کنند.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: این پژوهش از تمامی موارد اخلاق پژوهش پیروی کرده است.

حامی مالی: در انجام این پژوهش از حمایت مالی هیچ موسسه یا سازمانی استفاده نشده است.

نقش هر یک از نویسندگان: تمامی نویسندگان نقش یکسانی در پیشبرد این پژوهش بر عهده داشته‌اند.

تضاد منافع: با توجه به موارد مندرج در راهنمای تعارض منافع، ما مجریان این پژوهش ضمن تعهد به آگاهی و رعایت کلیه "راهنمای کشوری اخلاق در انتشار آثار پژوهشی" اعلام می‌داریم این پژوهش هیچگونه تضاد منافع نداشته است.

تشکر و قدردانی: از کلیه کسانی که در انجام این پژوهش با ما همکاری کردند تشکر و قدردانی می‌شود.

References

- Abolmaali Alhosseini, K. (2021). *The Narrative Research in Psychology*. Tehran: Elm. (In Persian)
- Achenbach, T., Dumenci, L., & Rescorla, L. (Eds.) (2001). *Ratings of Relations Between DSM-IV Diagnostic Categories and Items of the CBCL/6-18, TRF, and YSR*.
- Achenbach, T. M., & Rescorla, L. (2001). *Manual for the ASEBA school-age forms & profiles: An integrated system of multi-informant assessment*. Burlington, Vt.: ASEBA.
- Bandura, A. (1991). Social cognitive theory of self-regulation. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 248–287. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90022-L](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90022-L)
- Basten, M., Tiemeier, H., Althoff, R. R., van de Schoot, R., Jaddoe, V. W. V., Hofman, A., . . . van der Ende, J. (2016). The Stability of Problem Behavior Across the Preschool Years: An Empirical Approach in the General Population. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 44(2), 393–404. <https://doi.org/10.1007/s10802-015-9993-y>
- Benedetto, L., & Ingrassia, M. (Eds.) (2018). *Parenting - Empirical Advances and Intervention Resources*. InTech. <https://doi.org/10.5772/63688>
- Betts, K. S., Williams, G. M., Najman, J. M., & Alati, R. (2015). The relationship between maternal depressive, anxious, and stress symptoms during pregnancy and adult offspring behavioral and emotional problems. *Depression and Anxiety*, 32(2), 82–90. <https://doi.org/10.1002/da.22272>
- Bianco, F., Levante, A., Petrocchi, S., Lecciso, F., & Castelli, I. (2021). Maternal Psychological Distress and Children's Internalizing/Externalizing Problems during the COVID-19 Pandemic: The Moderating Role Played by Hypermentalization. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(19). <https://doi.org/10.3390/ijerph181910450>
- Bovenschen, I., Lang, K., Zimmermann, J., Förthner, J., Nowacki, K., Roland, I., & Spangler, G. (2016). Foster children's attachment behavior and representation: Influence of children's pre-placement experiences and foster caregiver's sensitivity. *Child Abuse & Neglect*, 51, 323–335. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.08.016>
- Brown, I., & Percy, M. E. (2007). *A comprehensive guide to intellectual and developmental disabilities*. Baltimore Md.: P. H. Brookes.
- Cekaite, A., & Ekström, A. (2019). Emotion Socialization in Teacher-Child Interaction: Teachers' Responses to Children's Negative Emotions. *Frontiers in Psychology*, 10, 1546. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01546>
- Chen, C.-C., Farmer, T. W., Hamm, J. V., Brooks, D. S., Lee, D., Norwalk, K., . . . Rizzo, K. (2020). Emotional and Behavioral Risk Configurations, Students With Disabilities, and Perceptions of the Middle School Ecology. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 28(3), 180–192. <https://doi.org/10.1177/1063426619866829>
- Coan, J. (2008). *Toward a neuroscience of attachment*. In: Cassidy J, Shaver PR, editors. *Handbook of attachment: theory, research, and clinical applications (2nd ed.)*, pp. 241–268. New York: Guilford.
- Crews, S. D., Bender, H., Cook, C. R., Gresham, F. M., Kern, L., & and Vanderwood, M. (2007). Risk and Protective Factors of Emotional and/or Behavioral Disorders in Children and Adolescents: A Mega-Analytic Synthesis. *Behavioral Disorders*, 64–77. Retrieved from 2
- Den Haan, P. J., Kroon, M. L. A. de, van Dokkum, N. H., Kerstjens, J. M., Reijneveld, S. A., & Bos, A. F. (2019). Risk factors for emotional and behavioral problems in moderately-late preterms. *PLoS One*, 14(5), e0216468. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0216468>
- Eftari, S., Ahmadi, s., & Tajikesmaeili, A. (2022). Lived experience of parents of children with attention deficit hyperactivity disorder. *Psychologicalscience*, 21(117), 1743–1760. <https://doi.org/10.52547/JPS.21.117.1743>. (In Persian)
- Eisenberg, N., Valiente, C., Spinrad, T. L., Liew, J., Zhou, Q., Losoya, S. H., . . . Cumberland, A. (2009). Longitudinal relations of children's effortful control, impulsivity, and negative emotionality to their externalizing, internalizing, and co-occurring behavior problems. *Developmental Psychology*, 45(4), 988–1008. <https://doi.org/10.1037/a0016213>
- Farmer, T. W., Serpell, Z., Scott, L. A., DeVlieger, S. E., Brooks, D. S., & Hamm, J. V. (2022). The Developmental Dynamics of Emotional and Behavioral Difficulties of Youth of Color: Systemic Oppression, Correlated Constraints, and the Need for Targeted Universalism. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 30(2), 71–85. <https://doi.org/10.1177/10634266211068892>
- Fredrickson, B. L. (2004). The broaden-and-build theory of positive emotions. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London. Series B, Biological Sciences*, 359(1449), 1367–1378. <https://doi.org/10.1098/rstb.2004.1512>
- Georgiou, S. N., & Symeou, M. (2018). Parenting Practices and the Development of Internalizing/ Externalizing Problems in Adolescence. In L. Benedetto & M. Ingrassia (Eds.), *Parenting - Empirical Advances and Intervention Resources*. InTech. <https://doi.org/10.5772/66985>
- Ghasemi O, & Khaki A. (2015). Psychometric properties of the semiotics scale of behavioral- emotional problems in elementary school students, preschool and primary school studies., 1(3), 51–56. (In Persian)
- Gilliom, M., & Shaw, D. S. (2004). Codevelopment of externalizing and internalizing problems in early childhood. *Development and Psychopathology*, 16(2), 313–333. <https://doi.org/10.1017/S0954579404044530>

- Heydari, J., Azimi, H., Mahmoudi, G. H., & Mohammadpour, R.A. (2007). Prevalence of behavior-emotional disorders and its associated factors among the primary school students of Sari township in 2006. *J-Mazand-Univ-Med-Sci*, 16(56), 91–100. Retrieved from <http://jmums.mazums.ac.ir/article-1-183-fa.html> (In Persian)
- Hoffman, D. M. (2009). How (not) to feel: culture and the politics of emotion in the American parenting advice literature. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 30(1), 15–31. <https://doi.org/10.1080/01596300802643058>
- Kitzmann, K. M. (2012). Learning about Emotion: Cultural and Family Contexts of Emotion Socialization. *Global Studies of Childhood*, 2(2), 82–84. <https://doi.org/10.2304/gsch.2012.2.2.82>
- Loeber, R., & Burke, J. D. (2011). Developmental Pathways in Juvenile Externalizing and Internalizing Problems. *Journal of Research on Adolescence : The Official Journal of the Society for Research on Adolescence*, 21(1), 34–46. <https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2010.00713.x>
- Marcone, R., Affuso, G., & Borrone, A. (2020). Parenting styles and children's internalizing-externalizing behavior: The mediating role of behavioral regulation. *Current Psychology*, 39(1), 13–24. <https://doi.org/10.1007/s12144-017-9757-7>
- McConaughy, S. H., & Skiba, R. J. (1993). Comorbidity of Externalizing and Internalizing Problems. *School Psychology Review*, 22(3), 421–436. <https://doi.org/10.1080/02796015.1993.12085664>
- Minaei, A. (2006). Adaptation and standardization of Achenbach's child behavior list, self-assessment questionnaire and teacher's report form. *Research in the Field of Exceptional Children*, 6(1), 529–558. (In Persian)
- Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Myers, S. S., & Robinson, L. R. (2007). The Role of the Family Context in the Development of Emotion Regulation. *Social Development (Oxford, England)*, 16(2), 361–388. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2007.00389.x>
- Nelson, J. R., Stage, S., Duppong-Hurley, K., Synhorst, L., & Epstein, M. H. (2007). Risk Factors Predictive of the Problem Behavior of Children at Risk for Emotional and Behavioral Disorders. *Exceptional Children*, 73(3), 367–379. <https://doi.org/10.1177/001440290707300306>
- Obeldobel, C. A., Brumariu, L. E., & Kerns, K. A. (2023). Parent–Child Attachment and Dynamic Emotion Regulation: A Systematic Review. *Emotion Review*, 15(1), 28–44. <https://doi.org/10.1177/17540739221136895>
- Obeldobel, C. A., & Kerns, K. A. (2021). A literature review of gratitude, parent–child relationships, and well-being in children. *Developmental Review*, 61(3), 100948. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2021.100948>
- Pirzadi, H., & Sharifi Ardani, A. (2015). Attachment theory and social-emotional problems in students with special learning difficulties: theoretical explanation and clinical applications. *Journal of Exceptional Education*, 16(1), 47–57. (In Persian)
- Quach, J. L., Nguyen, C. D., Williams, K. E., & Sciberras, E. (2018). Bidirectional Associations Between Child Sleep Problems and Internalizing and Externalizing Difficulties From Preschool to Early Adolescence. *JAMA Pediatrics*, 172(2), e174363. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2017.4363>
- Samarakkody, D., Fernando, D., McClure, R., Perera, H., & Silva, H. de (2012). Prevalence of externalizing behavior problems in Sri Lankan preschool children: Birth, childhood, and sociodemographic risk factors. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 47(5), 757–762. <https://doi.org/10.1007/s00127-011-0377-5>
- Sonuga-Barke, E. J. S., Auerbach, J., Campbell, S. B., Daley, D., & Thompson, M. (2005). Varieties of preschool hyperactivity: Multiple pathways from risk to disorder. *Developmental Science*, 8(2), 141–150. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7687.2005.00401.x>
- Steenhoff, T., Tharner, A., & Vaever, M. S. (2021). Internalizing and externalizing problems in preschool children: The role of mothers' and fathers' observed parenting behavior in a well-resourced sample. *Scandinavian Journal of Psychology*, 62(3), 374–385. <https://doi.org/10.1111/sjop.12724>
- Sticca, F., Wustmann Seiler, C., & Gasser-Haas, O. (2020). Familial Risk Factors and Emotional Problems in Early Childhood: The Promotive and Protective Role of Children's Self-Efficacy and Self-Concept. *Frontiers in Psychology*, 11, 694. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.54736>
- Thompson, R. (2015). "Socialization of emotion and emotion regulation in the family" in *Handbook of emotion regulation*. ed. J. Gross. New York: The Guilford Press), 173–186.
- Zhang, M., Huang, T., YUE, Y., Zheng, J., Chen, Z., & Wang, S. (2018). Study on risk factors of children's behavioral problems during prenatal and neonatal period. *Pediatric Dimensions*, 3(2). <https://doi.org/10.15761/PD.1000165>.